



# Uzvedības traucējumi bērnu un jauniešu vecumposmā: ilgtermiņa prognoze

Elīza Āriņa, MF2020v4



# Uzvedības traucējumu ietekme uz mentālo veselību

- Depresija
- Trauksme
- Personības traucējumi- antisociāla personība



# Antisociāla uzvedība un noziedzības risks

- **Kriminālsodāmība:** agrīni uzvedības traucējumi korelē ar paaugstinātu noziedzīgas uzvedības un recidīva risku pieaugušā vecumā
- **Antisociāla uzvedība :** uzvedības traucējumi bērnībā ir nozīmīgs prognostiskais faktors antisociālās personības un deviantas uzvedības attīstībā
- **Etniska šķelšanās** – sociālās deviances izpausmes bērnībā var pastiprināt etniskās identitātes krīzi un konfliktus sociālajā vidē



# Akadēmiskās sekas

- **Akadēmiskie sasniegumi** : uzvedības traucējumi bērnībā ir būtisks kognitīvās attīstības un akadēmiskās kompetences ierobežojošs faktors
- **Izglītība** : uzvedības problēmas bērnībā korelē ar paaugstinātu priekšlaicīgas skolas pamešanas un nepietiekamas kvalifikācijas risku
- **Grūtības darba tirgū** : uzvedības traucējumi agrīnā vecumā prognozē zemāku nodarbinātības līmeni un ierobežotas ekonomiskās mobilitātes iespējas



# Karjeras un sociālekonomiskās perspektīvas

**Bezdarba apdraudējums:** agrīni uzvedības traucējumi ir nozīmīgs ilgstoša bezdarba un darba tirgus marginalizācijas riska faktors

**Zemi ienākumi:** uzvedības traucējumi bērnībā palielina risku zemiem ienākumiem pieaugušā vecumā, ierobežojot profesionālās izaugsmes iespējas

**Sociālā atstumtība:** uzvedības traucējumi bērnībā veicina sociālo izolāciju, apgrūtinot adaptāciju un pilnvērtīgu integrāciju sabiedrībā

# Vielu lietošanas risks

**Alkohola atkarība:** agrīni uzvedības traucējumi statistiski nozīmīgi korelē ar paaugstinātu alkohola lietošanas traucējumu prevalenci pieaugušā vecumā.

**Narkotiku lietošana:** agrīni uzvedības traucējumi ir nozīmīgs prognostiskais faktors psihoaktīvo vielu lietošanas uzsākšanai un atkarības attīstībai.

**Citu atkarību iespējas:** agrīni uzvedības traucējumi predisponē uzvedības atkarību veidošanos, tostarp patoloģisku azartspēļu un digitālās vides pārmērīgu lietošanu.



# Personīgo attiecību izaicinājumi

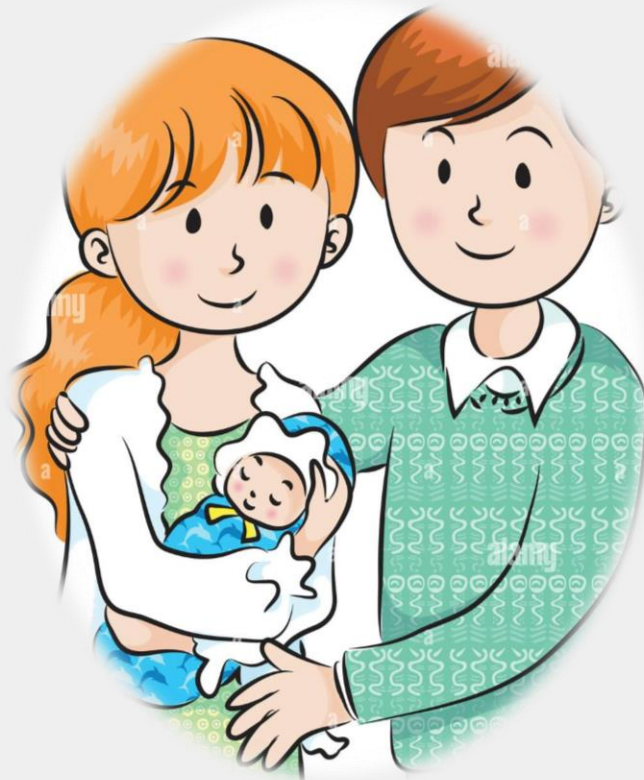
**Attiecību veidošanas grūtības** : uzvedības traucējumi negatīvi ietekmē spēju veidot un uzturēt noturīgas sociālās attiecības.

**Pašvērtējuma problēmas** : uzvedības traucējumi bieži saistīti ar zemu pašvērtējumu, kas apgrūtina sociālo adaptāciju.

**Sociālā izolācija** : uzvedības problēmas bērnībā palielina sociālās atstumtības risku, ierobežojot integrāciju sabiedrībā.

# Ģimenes dzīves un vecākošanas problēmas

- **Paaugstināts šķiršanās risks:**  
uzvedības traucējumi ir būtisks partnerattiecību ietekmējošs faktors, kas korelē ar paaugstinātu šķiršanās biežumu
- **Nepietiekamas vecāku prasmes :**  
uzvedības traucējumi bērnībā var ietekmēt vecāku kompetenci, veicinot nedrošu piesaisti un attīstības riskus nākamajās paaudzēs
- **Sociālo attiecību sarežģījumi:**  
uzvedības disfunkcijas var sekmēt grūtības starppersonu attiecībās un ilgtermiņa sociālo integrāciju



# Dzimumu atšķirības ilgtermiņa prognozē



**LAI GAN ZĒNIEM KONSTATĒTI AUGSTĀKI  
UZVEDĪBAS TRAUCĒJUMU RĀDĪTĀJI, TO  
ILGTERMIŅA SEKAS IR LĪDZĪGAS ABIEM  
DZIMUMIEM**

**Dzimuma ietekme uz uzvedību:** zēni biežāk izpauž antisociālu uzvedību, kamēr meitenēm raksturīgākas internalizētas problēmas, piemēram, trauksme.

**Emocionālās izpausmes:** meitenes ar uzvedības traucējumiem biežāk saskaras ar depresijas simptomiem un paaugstinātu paškaitējuma risku.

# Sociālekonomiskie faktori

- **Vide un uzvedība:** disfunkcionāla ģimenes vide un nepietiekams emocionālais atbalsts būtiski veicina uzvedības traucējumu attīstību.
- **Sociāli ekonomiskie faktori:** zemāks sociālekonomiskais statuss palielina uzvedības problēmu risku, ierobežojot piekļuvi resursiem un stabilai ģimenes videi.
- **Ģimenes atbalsts:** stabils emocionālais un sociālais atbalsts no ģimenes mazina antisociālas uzvedības attīstības risku un veicina sociālo adaptāciju.

# Veselības riski un dzīves kvalitāte

- **Fiziskās veselības problēmas:** agrīni uzvedības traucējumi korelē ar paaugstinātu hronisku somatisko saslimšanu un veselības traucējumu incidenci pieaugušā vecumā
- **Samazināts dzīves ilgums:** ilgtermiņa kohortas pētījumi apliecina, ka agrīni uzvedības traucējumi var būt nozīmīgs faktors dzīves ilguma samazinājumam
- **Saslimstības risks:** indivīdi ar bērnībā diagnosticētiem uzvedības traucējumiem pieaugušā vecumā biežāk saskaras ar kardiovaskulārām un metaboliskām saslimšanām

# Agrīnās intervences nozīme

- **Agrīnās diagnostikas nozīme:** savlaicīga uzvedības traucējumu diagnostika nodrošina klīniski efektīvāku korekcijas pieeju un mazina psihosociālo disfunkciju ilgtermiņā.
- **Intervences ietekme:** agrīnas psihosociālās intervences veicina adaptīvo uzvedības modeļu attīstību un reducē komorbīdu psihopatoloģiju risku.
- **Atbalsta sistēmas ieviešana:** multifunkcionālas atbalsta sistēmas nodrošina nepieciešamos resursus uzvedības traucējumu rehabilitācijai un preventīvajai stratēģijai.

# Efektīvākās ārstēšanas metodes

- **Terapijas metodes:** efektīvas uzvedības traucējumu terapijas ietver individuāli pielāgotas kognitīvi biheiviorālās un multimodālās pieejas.
- **Sociālās palīdzības programmas:** mērķtiecīgas sociālās palīdzības programmas stiprina ģimenes resursus, mazinot uzvedības traucējumu ietekmi uz attīstību.
- **Rehabilitācijas stratēģijas:** kompleksas rehabilitācijas stratēģijas veicina uzvedības regulācijas mehānismus un ilgtermiņa sociālo adaptāciju.

# Secinājumi un rekomendācijas

**Agrīnas diagnostikas loma:** savlaicīga uzvedības traucējumu diagnostika ir kritiska efektīvai intervencei, veicinot adaptīvu attīstības gaitu un mazinot psihosociālos riskus

**Plašāka uzmanība:** nepieciešama fokusēta pieeja ģimenes atbalsta sistēmu stiprināšanai un intervences pieejamības uzlabošanai sociālā riska grupām

**Izglītības iestāžu loma:** skolām jāīsteno sistemātiska jauniešu uzvedības monitorēšana, lai veicinātu agrīnas intervences un preventīvos pasākumus

# Faktori, kas prognozē nelabvēlīgu iznāk

| Faktors                            | Raksturojums                                                                                                                                                                                                    |
|------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Patoloģiskā procesa sākums         | Agrīna un smaga uzvedības traucējumu izpausme, kas attīstās pirms 8 gadu vecuma.                                                                                                                                |
| Fenomenoloģija                     | Augsta smaguma pakāpes un biežuma antisociāla uzvedība, kas izpaužas fiziskā agresijā, dažādu veidu sociāli nepieņemamās darbībās un apzināti plānotos pārkāpumos.                                              |
| Komorbiditāte                      | Hiperaktivitātes un uzmanības deficīta traucējumi; emocionālās atsvešinātības un cietsirdības iezīmes.                                                                                                          |
| Kognitīvās spējas                  | Samazināts intelekta koeficients (IQ), kas var ietekmēt adaptīvās uzvedības spējas.                                                                                                                             |
| Ģimenes anamnēze                   | Vecāku antisociāla uzvedība, krimināla pagātne, atkarības problēmas, tostarp alkoholisms.                                                                                                                       |
| Prenatālie faktori                 | Iespējama paaugstināta mātes trauksme grūtniecības laikā, kā arī kaitīgo ieradumu, piemēram, smēķēšanas, ietekme uz augļa attīstību.                                                                            |
| Vecāku audzināšanas stils          | Inkonsekventa un emocionāli distancēta audzināšana, kas raksturojas ar paaugstinātu kriticismu, zemu emocionālo atbalstu, nepietiekamu iesaisti un uzraudzību; starpvecāku vardarbība kā papildu riska faktors. |
| Sociālekonomiskie un vides faktori | Zema sociālekonomiskā statusa ģimene, dzīvesvieta nelabvēlīgā sociālajā vidē, kas saistīta ar neefektīvu izglītības sistēmu un ierobežotām adaptācijas iespējām.                                                |

# Avoti

Thapar, Anita, Daniel S. Pine, James F. Leckman, Stephen Scott, Margaret J. Snowling, and Eric Taylor, eds. 2015. *Rutter's Child and Adolescent Psychiatry*. 6th ed. Wiley Blackwell, 917.

Fergusson, David M., L. John Horwood, and Elizabeth M. Ridder. 2005. Show Me the Child at Seven: The Consequences of Conduct Problems in Childhood for Psychosocial Functioning in Adulthood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 46 (8): 837–849. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00387.x>.

**Paldies par  
uzmanību!**